

4/p
15558

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Факультет романо-германської філології

Кафедра теоретичної та прикладної фонетики англійської мови

Д и п л о м н а   р о б о т а

бакалавра (СД)

на тему: «Мовленнєва репрезентація концепту «Anxiety» в англomовному
художньому дискурсі»

«Speech representation of the Anxiety Concept in English Artistic Discourse»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020303

Оконішникова Ірина Павлівна

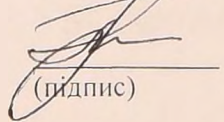
Керівник к.ф.н., доц. Бігунова Н.О.

Рецензент к.ф.н., доц. Поздняков Д.О.

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 10 від 10.05.17

Захищено на засіданні ЕК № 2
протокол № 18 від 26.06.17
Оцінка добре / B / 85
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Григорян Н.Р.

Голова ЕК

(підпис)

Колегаєва І.М.

Одеса – 2017

429556

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ «ANXIETY»	
1.1. Психологічне та філософське розуміння феномену занепокоєння.....	5
1.2. «Anxiety» як емоційний концепт	8
РОЗДІЛ II. МОВЛЕННЄВА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ "ANXIETY" У ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	
2.1. Лексеми-репрезентанти емоційного концепту «anxiety»	11
2.2. Лексичні, граматичні та стилістичні засоби реалізації концепту «anxiety» у прямому мовленні персонажів англomовних романів.....	17
2.3. Авторська номінація концепту "anxiety" у тексті англomовного художнього твору	19
РОЗДІЛ III. АУДИТОРСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТОНАЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФРАЗ, ЯКІ ВИСЛОВЛЮЮТЬ ЗАНЕПОКОЄННЯ	
3.1. Методика аудиторського дослідження.....	23
3.2. Результати аудиторського аналізу.....	25
ВИСНОВКИ	36
БІБЛІОГРАФІЯ	40
SUMMARY.....	43

ВСТУП

На сьогоднішній день когнітивна лінгвістика міцно зайняла своє місце в парадигмі концепцій сучасного мовознавства. Важливо відзначити, що метою когнітивної лінгвістики є не отримання знань про мову, а отримання знань про світ за допомогою мови. Когнітивний світ людини пізнається через його поведінку і різні види діяльності, які, головним чином, протікають за участю мови.

У даному дослідженні здійснюється спроба дослідження емоційного концепту "anxiety" та актуалізуючих його емотивних мовних одиниць: основних синонімів (*worry, concern, solicitude, care, nervousness, uneasiness, apprehension*), периферійних лексем-репрезентантів (*alarm, burden, disquiet, distress, fear, foreboding, trouble*), а також їх дериватів.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю аналізу концепту "anxiety" як одного з ключових концептів культури, що володіє екзистенціальною значущістю, як для окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурної спільноти в цілому.

Об'єктом дослідження є англomовний художній дискурс.

Предметом дослідження виступають емотивні, лексичні та фразеологічні одиниці, що репрезентують концепт "anxiety", і їх інтонаційні кореляти.

Метою даної роботи є дослідження мовленнєвої реалізації концепту "anxiety" у сучасній англійській мові. Поставлена мета конкретизована у таких завданнях:

1. Вивчити основні теоретичні підходи до дослідження концепту в цілому і концепту "anxiety" зокрема.
2. Виявити і класифікувати мовленнєві засоби репрезентації концепту "anxiety" в англomовному художньому дискурсі.
3. За допомогою аудиторського аналізу встановити інтонаційні параметри фраз, що виражають занепокоєння.

Теоретичною базою дослідження слугують праці провідних лінгвістів: О.В. Александрової, Н.Ф. Алефіренко, Ю.Д. Апресяна, Н.Н. Болдирева, А. Вежбицької, О.Д. Вишнякової, В.З. Дем'янкова, А.А. Залевської, В.І. Карасика, Н.А. Красавського, О.Г. Кубрякової, З.Д. Попової, О.Н. Прохорової, Ю.С. Степанова, І.А. Стернина, В.Н. Телії, В.І. Шаховського, Л.О. Чернейка, Дж. Лакоффа; Р. Ленакера та ін.

Фактичним матеріалом дослідження послужили словникові статті тлумачних і енциклопедичних словників, а також вибірка емпіричного матеріалу з художніх творів англійських та американських авторів.

Робота **складається** зі Вступу, трьох розділів, Висновків, Бібліографії і Summary, що включає 33 теоретичних, словникових та ілюстративних джерела. Висновки містять підсумки, до яких ми дійшли у результаті вивчення історії питання і проведення власного дослідження практичного матеріалу.

ВИСНОВКИ

Під "емоційним концептом" розуміється як етнічно, культурно обумовлене, складне структурно-сміслове, як правило, лексично або фразеологічно оформлене утворення, що базується на понятійній основі, і що включає в собі крім поняття культурну цінність, функціонально заміщає людині у процесі рефлексії і комунікації однопорядкові предмети, що викликають упереджене ставлення людини до них.

Занепокоєння розглядається як «базова» реакція по відношенню до страху. У стані занепокоєння людина, як правило, переживає не одну емоцію, а якусь комбінацію або патерн різних емоцій, кожна з яких впливає на наші соціальні взаємини, на наш соматичний стан, на наше сприйняття, думки і поведінку.

Фреймовий сценарій виникнення емоції складається з трьох компонентів: події, що викликає емоцію; власне емоція; реакція.

Базовий шар досліджуваного концепту доповнюють лексеми, що корелюють своїми значеннями з концептами інших емоцій: FEAR, ANGER, IRRITATION та ін, тим самим, відбиваючи динаміку розвитку досліджуваного концепту .

Матеріал показав, що занепокоєння характеризує не тільки негативно забарвлену емоцію, але і виступає в якості такого собі стимулу, спонукання до дії, не обов'язково пов'язаного з негативною оцінкою.

Аналіз контекстів досліджуваного фактичного матеріалу показав, що в деяких реченнях лексеми *anxiety* та *anxious* можуть актуалізувати таку змістовну ознаку, як «чуттєве переживання будь-якої потреби», яка виражається у вигляді заклопотаності, бажання і передбачає будь-які активні дії з боку суб'єкта емоції.

Формою мовної вербалізації концепту можуть бути 1) лексеми, 2) різні фразеологічні утворення, 3) цілі тексти.

Лексикалізована емоція – це ім'я концепту емоції, оскільки вона як знакове утворення існує, функціонує у лінгвокультурі а, отже, відображає в собі емоційний досвід того чи іншого індивіда. Таким чином, лексему можна назвати найважливішим засобом вербального оформлення концепту.

У рамках даного дослідження ключовою є лексема *anxiety*.

Дефініційний аналіз ключової лексеми показав, що дана лексема у тлумачних словниках, головним чином, визначається за допомогою наступних лексем: *worry, nervousness, care, concern, solicitude, apprehension, uneasiness, uncertainty*, які, на наш погляд, і складають ядро досліджуваного концепту.

Лексичні одиниці, що репрезентують концепт-фрейм «Anxiety», диференціюється за такими ознаками: 1) характер стану, що зазначається (емоція глибока або поверхнева); 2) причини, які її викликають; 3) інтенсивність емоції; 4) зовнішній прояв емоції; 5) тривалість емоції (довгострокова, короткочасна), які є підставою для проведення градації номінантів досліджуваного концепту.

У прямому і невласне-прямому мовленні персонажів у художньому тексті емоції можуть передаватися такими експресивними засобами: емоційно забарвленими іменниками і прикметниками, вигуками і вигуковими словосполученнями, експлетивними виразами, експресивними синтаксичними побудовами.

Емоційно забарвленими іменниками, які використовуються у прямому мовленні персонажів і номінують занепокоєння, є такі: *faint, horror, terror, tense, grief*. Емоційно забарвленими прикметниками, які використовуються у прямому мовленні персонажів і номінують занепокоєння, є такі: *breathless, choking, awful, stunned*. Емоційно забарвленими дієсловами, які використовуються у прямому мовленні персонажів і номінують занепокоєння, є такі: *to worry, to feel uneasy/tension/nervousness/wretched/pity*.

Для стану занепокоєння характерні труднощі у формуванні думок і у підборі слів для їх адекватного вираження. Знижується словникове розмаїття мови, зростає кількість кліше: *the hell/ for God's sake/ for Christ's sake*.

На синтаксичному рівні занепокоєння актуалізуються конструкціями експресивного синтаксису, загальними питаннями, складнопідрядними реченнями з підрядним умови, наказовими реченнями, часто негативними, а також еліптичними реченнями, паралельними конструкціями, повторами, інверсією, відоособленням.

Про зовнішні прояви занепокоєння у міміці, пантомімі, особливості звучання голосу читач дізнається з опису автором наступних психофізіологічних особливостей поведінки персонажів: зміни кольору шкіри, зміни дихання, голосові трансформації, інші психофізіологічні симптоми, що свідчать про сильне емоційне хвилювання, неконтрольовані безглузді рухи.

Збліднення, почервоніння, поява плям на обличчі і на шиї внаслідок занепокоєння відбивається в авторському коментарі за допомогою прикметників позначення кольору, що входять у складений присудок разом з дієсловом широкої семантики *to be* та дієсловами, що номінують зміну стану *to get, to become, to grow, to go*. Використовуються прикметники, що передають відтінки шкіри, які в свідомості читачів асоціюється з тією чи іншою емоцією. Так, прикметники *red* або *pink*, іменник *redness* тісно асоціюється зі станом зніяковілості.

Хвилювання мовця маркується також авторським описом особливостей звучання голосу за допомогою дієслів *yell, screech, scream, stammer, whimper, shout, gurgle, whine, growl, howl, explode, shriek, whisper, murmur, roar, sob, cry* і їх похідних.

Отже, згідно з даними аудиторського аналізу, тональний рівень фраз, які виражають занепокоєння, є переважно середнім (51%) зі змінами висоти тону. Тон підвищується або понижується, що відбувається завдяки наростанню занепокоєння у того чи іншого персонажа.

На думку аудиторів, тональний діапазон фраз, що висловлюють занепокоєння, є переважно середнім (56.6%). Рідше за все спостерігається широкий діапазон (17%), але саме такий рівень виражає так званий пік відчуття занепокоєння.

Аудиторське дослідження свідчить про переважне використання низхідного тону у фразах занепокоєння (86.8%).

Найбільш уживаною шкалою є низхідна (68%). Але вживання плинної та висхідної шкал теж було зафіксоване як частотне, а отже свідчить про емоційні переживання мовця.

В результаті аудиторського аналізу встановлено, що темп вимовлення фраз занепокоєння може варіюватися від швидкого до помірнього. У 60.3% досліджених фраз аудитори зазначили використання прискореного темпу мовлення. Аудитори відзначали, що фразам занепокоєння у більшості контекстів притаманні: логічні паузи і паузи хезитації, внутрішньосинтагменні паузи майже відсутні. Такі темпоральні характеристики, на думку аудиторів, сприяють поступовому наростанню почуття занепокоєння.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Айзенк Х. Ю. Психологические теории тревожности / Айзенк Х. Ю. // Тревога и тревожность (ред. В. М. Астапова) – СПб.: Питер, 2001. – С. 224-247.
2. Алефиренко Н. Ф. Проблемы вербализации концепта / Алефиренко Н. Ф.: Теоретическое исследование — Волгоград : Перемена, 2003. — 96 с.
3. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / Бабушкин А.П. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1996. — 104 с.
4. Болдырев Н. Н. Значение и смысл с когнитивной точки зрения и проблема многозначности / Болдырев Н. Н.// Когнитивная семантика: Материалы второй международной школы-семинара. Ч. 1. — Тамбов : Изд-во ТГУ, 2000. – С. 11-17.
5. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / Виноградов В. В. – М.: Смысл, 1972. – 616 с.
6. Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Дейк Т. А. [Пер. с англ. / сост. В.В. Петрова; под ред. В.И. Герасимова; Вступ. ст. Ю.Н. Караулова и В.В. Петрова] – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
7. Вольф Е. М. Эмоциональные состояния и их представления в языке / Вольф Е. М. // Логический анализ языка. Проблемы интенциональных и прагматических контекстов: [сб. статей] – М. : Наука, 1989. — С. 55-75.
8. Дудкин, А. В. Тревога [Электронный ресурс] / Дудкин А.В. – Режим доступа: <http://psiholog.donetsk.kiev.ua/trevoga/>
9. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / Залевская А. А. // Методологические проблемы

- когнитивной лингвистики / под. ред. И. А. Стернина – Воронеж, 2001. — С. 36-44.
10. Изард К.Э. Психология эмоций /Изард К. Э. — СПб.: Питер, 1999. – 464 с.
  11. Изард К. Э. Теория дифференциальных эмоций / Изард К. Э. // Эмоции человека – М. : Изд-во МГУ, 1980. – С. 52-71.
  12. Красавский Н. А. Динамика эмоциональных концептов в немецкой и русской лингвокультурах : дисс... доктора филол. наук / Красавский Н. А. – Волгоград, 2001. – 507 с.
  13. Кухаренко В. А. Практикум по стилистике английского языка [учеб. пособие] / В. А. Кухаренко. – М.: Флинта, 2009. – 184 с.
  14. Лакан, Ж. Тревога. Семинар, Книга 10 (1962-1963) / Лакан Ж. / Пер. А. Черноглазова. – М.: Гнозис, 2010. – 424 с.
  15. Леонтьев, Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Леонтьев Д. А. — 2-е исправленное издание. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.
  16. Мэй Р. Проблема тревоги / Мэй. Р. [пер. с англ.] – Гладкова А. В. – М.: Изд-во ЭКСМО Пресс, 2001. – 432 с.
  17. Никитин, М. В. Основания когнитивной семантики / Никитин М.В. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2003. – 73 с.
  18. Попова З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин – Воронеж: Изд-во Воронеж, гос. ун-та, 1999. — 30 с.
  19. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И.А. Стернин. — Воронеж: Истоки, 2003. — 191с.
  20. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика / Прихожан А. М. — Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000. — 304 с.
  21. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / Стернин И. А. // Методологические проблемы когнитивной

лингвистики; под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : Изд-во Воронеж, ун-та, 2001. – С. 58-65.

22. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Хекхаузен Х. — М.: Смысл, 2003. – 860 с.
23. Niebuhr R. The Nature and destiny of man / Niebuhr R. – New York: Chas. Scribner's Sons, 1941. – 305 p.

Словники

24. CIDE – Cambridge International Dictionary of English. — Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 1774 p.
25. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English. - Longman Corpus network, 1995. – 1668 p.
26. OALD – Oxford Advanced Learner's Dictionary. — Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1600 p.
27. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. – N.Y.: Penguin Books, 2000. – 810 p.
28. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – New York: Gramercy Books, 1996. – 2230 p.
29. Webster's New World Medical Dictionary. – New York: Wiley Publishing, 2008. – 480 p.

Ілюстративні джерела

30. Bret E. American Psycho – New York: Vintage Books, 1991. – 212 p.
31. Bronte E. Wuthering Heights – London: Penguin Popular Classics, 1994. – 280 p.
32. Laurie H. The Gun Seller – Washington: Washington Square Press, 1998. – 157 p.

Художній фільм

33. Interstellar. Warner Bros. Christopher Nolan. – 2014.

IRYNA OKONISHNYKOVA
SPEECH REPRESENTATION OF THE ANXIETY CONCEPT IN
ENGLISH ARTISTIC DISCOURSE

Summary

This work deals with speech representation of the anxiety concept in modern English artistic discourse.

Anxiety is a state of apprehension, uncertainty, and fear resulting from the anticipation of a realistic or fantasized threatening event or situation.

In the state of anxiety a person usually experiences not one emotion but a combination of different emotions, like agitation, worry, fear.

The samples for the analysis have been taken from Modern English Fiction and movies.

The anxious situation is presented by a certain set of lexical, syntactic and intonation means.

In the course of our analysis there has been registered a number of emotive nouns expressing anxiety: *anxiety, worry, tension, concern, solicitude, horror, terror, tense, grief, nervousness, uneasiness, apprehension, uncertainty, alarm, burden, disquiet, distress, fear, trouble*. Besides, in English artistic discourse anxiety can be expressed by means of emotive adjectives *breathless, choking, awful, stunned*, the verb *to worry*, and the verb *to feel* + the adjectives *uneasy / tense / nervous / wretched / sorry*), indefinite pronouns and negative adverbs (*none, neither, nobody, nothing*), exclamations and cliché: *ah! / oh! / my God / the hell / for God's sake / for Christ's sake*.

The authenticity of the anxiety is achieved by means of expressive syntax. The most common syntactic constructions are general questions, complex sentences with conditional clauses, elliptical sentences, parallel constructions, repetition, inversion, imperative sentences and expressive syntactic constructions: *What + N; How + Adj + N (Prn) + V*.

In fiction the authors can highlight anxiety by the description of the characters' changes of skin color, with the help of the word-combinations: *to get / to become / to grow / to go red / pink / pale*; also breathing and voice transformations, expressed with the help of such verbs as: *yell, screech, scream, stammer, whimper, shout, gurgle, whine, growl, howl, explode, shriek, whisper, murmur, roar, sob, cry*. In Film Discourse the actors role-play such physiological symptoms that indicate strong emotional excitement, such as, trembling, sweating and uncontrollable useless motions.

In the course of the carried out auditory research of anxiety concept in the Film Discourse we have come to a clear and strong affirmation that the phrases constituting anxiety concept are framed by the Descending Stepping Head and falling terminal tones, changes of the voice range, variations of the pitch level, speech tempo contrasts and the frequent use of meaningful and hesitation pauses.

